№ 217 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6 № 217

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդութեան ձգտում—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գաւառական շուրջը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. — Տուէք իրական միջոցներ։

ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՁԳՏՈՒՄ

Մենք տարիների ընթացքում արձանագրել ենք երկու տեսակ երեւոյթներ մեր ժողովրդական մասսայի կեանքում։ Մի կողմից մենք լսել ենք անթիւ գանգատներ այն անտարբերութեան մասին, որով ժողովուրդը վերաբերվում է դէպի ամեն մի նոր կատարելագործութեան և բարւոքման խնդիր. իսկ միւս կողմից մենք յիշատակել ենք մի շարք փաստեր, որոնք ցոյց են տալիս, որ զանազան տեղերում մուտք են գործում նոր մեքենաներ, կենցաղավարական մի քանի բարւոքումներ և առհասարակ նկատվում է շարժում դէպի առաջադիմութիւն։

Երկու երեւոյթներն էլ իրապէս տեղի ունեն կեանքի մէջ։ Եւ նրանք հաստատապէս համոզում են մեզ, նախ, որ կեանքի մէջ դեռ շատ մեծ անհրաժեշտութիւն կայ քարոզչական ու ղեկավարական գործունէութեան համար, որպէս զի մեր երկրի քնած և թմրած ոյժերը արթնանան իրանց զօրաւոր դերերը կատարելու, իսկ երկրորդ, որ այդպիսի մի գործունէութիւն կարող է յիրաւի արդիւնաւէտ հետեւանքներ ունենալ իրականութեան մէջ։

Այժմ, երբ առաջադիմական փորձերը դեռ թոյլ են և եզակի, նրանք մեծ դեր չեն կատարում իրերի դրութեան վրա և կորչում են ընդհանուր անտարբերութեան մէջ։ Իսկ երբ ժամանակով այդ ուրոյն ուրոյն փաստերը կը բազմանան թւով և կը ճոխանան բովանդակութեամբ, այն ժամանակ կեանքի մէջ կը սկսվի առաջ գնալու մի ուժեղ հոսանք, որ ոչ միայն կազդէ մարդկանց կենցաղավարական կարգերի վրա, այլ և առաջ կը բերէ մտաւոր և հասարակական մի ընդարձակ շարժում, որ ոգևորութիւն կը ներշնչէ կեանքի մէջ և կը դարձնէ մարդկանց մտածողութիւնը և բոլոր գործունէութիւնը բեղմնաւոր իր ստեղծագործիչ և շինարար ոյժերով, յարատև առաջադիմութեան համար։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Մեզանում էլ արագ հաստատվում են կեանքի այն պայմանները, որոնք վաղուց արդէն չարիք են դարձել Արեւմտեան Եւրոպայի ազգաբնակութեան համար։ Մեզ էլ սկսել են սաստիկ նեղել անտեսական և սոցիալական այն երեւոյթները, որոնք անփոփոխ մի և նոյն տեսարանն են ներկայացնում—հարստահարողներ և հարստահարվողներ։ Եւ մեզանում այդ երեւոյթը ստանում է սուր կերպարանք մանաւանդ այն պատճառով, որ մեր հասարակական գիտակցութիւնը զարգացած չէ, ուրեմն և գոնէ առ այժմ, անկարելի է կազմակերպված դիմադրութիւն առաջ բերել այն հարստահարական ձգտումների դէմ, որոնք օր օրի վրա հրապարակ են գալիս չունևոր կամ քիչ ապահովված դասակարգերի ամենակենսական առաջնակարգ կարիքները դժուար պայմանների մէջ դնելու համար։ Վերջին տարիներում Կովկասի խոշոր քաղաքներում երևան է եկել և օրէցօր սուր կերպանք է ընդունում բնակարանների հարցը։ Բնակարանները գնալով թանգանում են, գնալով բնակարան վարձողների համար ստեղծվում է մի անտանելի դրութիւն։ Բաւական է տեսնել այն պայմանները, որ առաջարկում են տանտէրերը և հլու հնազանդութեամբ ընդունում են վարձողները, և իսկոյն աչքի առաջ կը գայ հին, բայց այսօր էլ կենդանի յարաբերութիւնը մարդկանց մէջ—տէրեր և ստրուկներ։

Իւրաքանչիւր մտածողի համար շատ պարզ է թէ ինչ ահագին նշանակութիւն ունի բնակարանային հարցը ազգաբնակութեան համար։ Դա հասարակութեան առողջութեան. նրա բախտի հարցն է։ Մարդկային շահամոլութիւնը չափ ու սահման չունի։ Կեանքի բարդացող պայմանները ազգաբնակութեան մի ահագին մասը քշում են դէպի խոնաւ, բորբոսնած, մութ ու գարշահոտ ներքնայարկերը, ուր ներկայ են կեցութեան բոլոր դժոխային հանգամանքները,—հանգամանքներ, որոնք ջլատում են այդ ահագին բազմութեան բարոյական և ֆիզիկական ոյժերը և առաջացնում են վատոյժ, փտած ու անկարող սերունդներ։ Առողջ, էժան ու յարմար բնակարանների բացակայութիւնը հարկադրում է չունևոր և անապահով դասակարգերը օր օրի վրա վատացնել իրանց կեցութեան պայմանները, տանջվել անխօս, տանել իրանց վզին ստրկութեան ամենածանր շղթաներից մէկը։

Արեւմուտքում վաղուց են ուշադրութիւն դարձրել այդ չարիքի վրա։ Այնտեղ կազմակերպվել են ընկերութիւններ, որոնք մեծամեծ դրամագլուխներ են դնում և շինում են էժան ու յարմար բնակարաններ։ Իրանց գործունէութիւնը գնալով աճում է, հսկայական չափերի հասնում և այսօր, օրինակ, Լոնդոնի պէս վիթխարի քաղաքում բնակարանների հարցը գուցէ այնքան սուր ու տանջող կերպարանք չունի, ինչպէս այն երկիրներում, ուր մարդիկ յոյս ունեն դրած երկնքի խնամքների վրա և աւելորդ են համարում ինքնօգնութեան մասին մտածել անգամ։ Բացի յատուկ ընկերակցութիւններից, Եւրոպայում քաղաքային ինքնավարութիւններն էլ եռանդուն կերպով գործում են, խելացի միջոցներ են գտնում՝ ազգաբնակութեան աղքատ մասի վրա Դամօկլեան սրի պէս կախված բնակարանային հարցը կարգադրելու համար։ Եւ իրաւ, քաղաքային ինքնավարութիւնները ահագին գործ կարող են կատարել։ Մեր Թիֆլիսի Դումայի համար քաղաքային բոլոր անշարժ կալուածները լոկ եկամուտի աղբիւրներ են։ Հարկեր դնելով այդ կալուածների վրա, մեր քաղաքի հայրերը ամենևին ի նկատի չունեն, թէ ով պէտք է տայ այդ հարկերը։ Նրանք հասկանում են միայն ստանալ։ Լաւ է ստանալը ի հարկէ, բայց հին արեւելեան առածը կաթնատու կովի մասին մի իմաստութիւն է, որ ներկայ ֆինանսական գիտութեան մէջ էլ է ընդունված։ Ազգաբնակութեան աղքատ մասը տալիս է ծանր հարկեր, բայց կարո՞ղ է դիմանալ այդ ծանրութեանը։ Արեւելքում այդպիսի հարց գոյութիւն չէ ունեցել. ընդհակառակն, աղքատ դասակարգերն են, որ այսօր էլ Թիւրքիայի կամ Պարսկաստանի հարկային սիստեմի կենտրոնն են կազմում։ Թիֆլիսի Դուման դեռ այդ ճշմարտութիւնը չէ ճանաչել։ Մինչդեռ Բեռլինի քաղաքային ինքնավարութեան համար, ինչպէս հաղորդում է «Русскія Вѣд.» լրագրի թղթակիցը, մշակված է մի օրինագիծ, որի հիմքերն են. պակասեցնել այն հարկերը, որոնք ստացվում են փոքրիկ բնակարաններ ունեցող տներից, շինարարական որոշ օրէնքներով վատ ու անյարմար բնակարանների տարածման առաջն առնել, հիմնել բնակարանային տեսչութիւն (ինսպեկցիա), որի պաշտօնը կը լինի հսկել բնակարանների վրա առողջապահական տեսակէտից։

Եւ այսպէս, ձեռք են առնվում միջոցներ՝ ազգաբնակութիւնը հրէշաւոր պայմաններից ազատելու համար։ Արդեօք մենք էլ, երբ և իցէ, կը տեսնենք հասարակական այնպիսի կազմակերպութիւն, որ ձգտէր լուծելու կենսական ամենալուրջ հարցերից մէկը։ Դրա համար հարկաւոր է նախ և առաջ, որ քաղաքային ինքնավարութիւնները ունենան, թէ աւելի լայն իրաւունքներ, նախաձեռնութեան ազատութիւն և թէ բոլորովին այլ կազմակերպութիւն։ Ներկայ ընտրողական ցէնզը միայն տանտէրերին է իրաւունք տալիս ձայնաւոր ընտրվելու։ Հասկանալի է, որ տանտէրը, դառնալով քաղաքի ճակատագիրը տնօրինող, այնքան միամիտ չի լինի, որ իր ձեռքով իր կոկորդը կտրէ։ Տանտէրը ոչինչ պարտաւորութիւն չէ ճանաչում վարձողի առաջ։ Այսպէս է քաղաքի ամեն մի անկիւնում, այսպէս պիտի լինի և քաղաքային դահլիճում խօսող և քուէարկող ձայնաւորների մէջ։ Եւ Բեռլինի քաղաքային խորհրդարանում էլ վերոյիշեալ ծրագրին կատաղի կերպով դիմադրում են տանտէրերը։ Սա բնական է։ Բայց այնտեղ միայն տանտէրերը չեն նստում ձայնաւորների նստարանների վրա, այլ և հասարակութեան ուրիշ դասակարգերի ներկայացուցիչներ էլ, որոնք պայքար են մղում և անց են կացնում անապահով դասակարգերը պաշտպանող օրէնքներ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՈՒԷՔ ԻՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Համաձայն երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրի կարգադրութեան, նրա Կովկասի լիազօրի ձեռներէցութեամբ սոյն հոկտեմբերի 14-ից մինչև 16-ը Երեւանում տեղի են ունենալու մի շարք խորհրդակցութիւններ, որոնց կարող են մասնակցել բամբակի մշակման և արտահանման գործով պարապող ինչպէս և այդ հարցով հետաքրքրվող անձինք։

Խորհրդակցութեան նպատակն է քննել այն պայմանները, որոնց շնորհիւ կարելի կը լինի զարգացնել բամբակի մշակման և արտահանման գործը շօշափելով տարածութիւնների ընդարձակման խնդիրը, ներկայ պայմաններում, ոռոգման միջոցով և անջրդի տեղերում, թէ ինչ միջոցներով կարելի կը լինի բաւարարութիւն տալ բամբակագործների վարկի և աշխատող ձեռքերի պահանջին, թէ ինչ ոչ ցանկալի երեւոյթներ առեւտրի մէջ վնասում են գործին, ինչպէս վերացնել դրանց և այլն։

Միանգամայն համակրելի և գեղեցիկ միտք։ Շօշափել խնդիրները շատ մօտից, ուսումնասիրել տեղն ու տեղը, խորհրդակցութեան կանչել տեղական ժողովրդի ներկայացուցիչներին և լսել նրանց կարծիքները շօշափվող խնդիրների մասին և վարվել ըստ այնմ։

Կրկնում ենք, շատ գովելի միտք է։

Սակայն չը պիտի մոռանանք, որ երբ միտքը չէ գտնում գործադրութիւն, խնդիրները շօշափվում են տեսականապէս, այդ դէպքում հարցերը մնում են անլուծելի, ծրագրած նպատակը անկատար և ժողովրդի առանին վիճակը շարունակում է ընթանալ ծանր, դժուարին հանգամանքների մէջ։

Այն խնդիրները, որոնք դրված են այդ ժողովի առաջ այնքան էլ ծանր ուսումնասիրելու խնդիրներ չեն. եթէ դժուարութիւն կայ, այդ միջոցները գործադրելու, նպատակը իրագործելու մէջ է, դէպի որը և պէտք է ուղղված լինեն ժողովի բոլոր ջանքերը։

«Տուէք իրական միջոցներ», այս պիտի լինի ժողովների առաջին խօսքը, այս պիտի լինի նաև վերջին խօսքը և իրական միջոցներով միայն կարելի կը լինի ցանկալի նպատակին հասնել։

Այժմ անցնենք բուն խնդրին։

Դեռ ևս երկու տարի առաջ Երևանում կազմվեց, այսպէս ասած «Գիւղատնտեսական կարիքները քննող Երևանեան նահանգական կոմիտէտ», որի մէջ հրաւիրված էին, բացի պաշտօնական անձնաւորութիւններից, նաև մի քանի կալուածատէրեր, մասնագէտ գիւղատնտեսներ, ջրերի վրա հսկող ինժեներ ջրաբաշխը, պետական բանկի կառավարիչը և հարկային տեսուչը։ Յիշեալ կոմիտէտը 1902 թւի վերջերում և 1903 թւի սկզբներում ունեցաւ մի շարք խորհրդակցութիւններ, որտեղ գիւղական կարիքներին մօտից ծանօթանալու համար հրաւիրվեցին նահանգի եօթը գաւառներից երեքական բուն ժողովրդական երկրագործ ներկայացուցիչներ։

Թէ յիշեալ կոմիտէտի զեկուցումները, թէ մամուլի մէջ լոյս տեսած յօդուածները և թէ բուն տեղական ժողովրդի մէջ լսած ու պատմածները նոյն ցաւոտ կողմերն են շօշափում։

Երեւանի նահանգում հացահատիկների մշակութիւնից յետոյ, որը համարեա ամբողջովին սպառվում է տեղն ու տեղը, որպէս արտահանվող բերք, առաջին տեղը բռնում է բամբակը, սակայն որը, շնորհիւ տիրող աննպաստ պայմանների, կարելի չէ լինում ցանկալի չափով զարգացնել—առաջ տանել։

Ո՞րոնք են այդ աննպաստ պայմանները։

Հողը քիչ է, ջուր չը կայ. ցանել մեծ չափով հնարաւորութիւն չէ լինում, եղածի մի մասն էլ չորանում, ոչնչանում է ջուր չը լինելու պատճառով։

Ահա առաջին բողոքը, որ կը լսէք ամեն տեղ։

Եւ իսկապէս շատ տարօրինակ է։ Երևանեան նահանգի այն հարթութիւնները, որոնք ընդունակ են բուսցնել բամբակ, բռնում են աւելի քան 250,000 դեսիատին տարածութիւն, այն ինչ բամբակի պլանտացիաների վրա պարապեցրած բոլոր հողերի չափը ամբողջ նահանգում հասնում է ընդամենը 16,000 դեսիատինի։

Այս 250,000 դեսիատին տարածութիւնից 150,000-ը որպէս միանգամայն զուրկ ջրից, ներկայացնում է մի մեռած, ամայի անապատ, որտեղ կարծէք չէ դիպել բնաւին մարդու ձեռքը։ Մնացեալ 100,000 դեսիատինը ոռոգման համար այնքան քիչ ջուր ունի, որ մեծ մասամբ հազիւ կարողանում է բուսցնել հացահատիկներ կամ նման քիչ ջրի կարիք ունեցող բոյսեր։ Յաճախ ծարաւից խանձվում են ահագին տարածութիւններ և հնար չէ լինում փրկել «մատղաշ» ցանքերը։

Մշակված չեն ջրերից օգտվելու կանոնները և բաւարար չեն ջրաբաժանութեան վրա եղած հսկողութիւնները։ Մինչդեռ մի տեղ կարելի չէ լինում բամբակ ցանել, մի ուրիշ տեղ ձգված են բրնձի ցանքեր, ծածկված մշտական ջրով։ Ջրաբաժանութեան մէջ, ուր արդարութիւն ասածը շատ քիչ գոյութիւն ունի, ով հարուստ է, ով մեծ կաշառք տուող է, նա ստանում է ջուր, իսկ ով խեղճ, անճար է, նրա ցանքը գնում է ձեռքից։ Այս հանգամանքը առաջ է քաշել կռիւների, մարդասպանութիւնների մի այնպիսի շարք, որ դատաստանական տները մեծ մասամբ զբաղված են այդ հարցերով։

Հողը յոգնել է, ուժից ընկել, նա նոյն արդիւնքը չէ տալիս, ինչ որ առաջ։ Այդ էլ ցաւոտ կողմերից մէկն է։ Հողը հանգիստ չէ առնում։ Ազգաբնակութիւնը գնալով աճում է, իսկ մշակվող հողերի տարածութիւնը նոյնն է մնում. բնականաբար ժողովուրդը չունի այնքան հող, որ պարբերաբար մի մասը մշակէ, իսկ միւս մասը հանգիստ թողնէ. հետեւապէս հողերը անվերջ մշակվելով՝ ուժասպառ են եղել։ Դարձեալ սակաւահողութեան հարց։

Հողերը չեն պարարտացվում, պարարտացնելու միջոցներ չը կան։ Կենդանիների աղբը գործ է դրվում վառելիքի համար։

Սերմերի փոխանակութիւն չը կայ։

Մշակման սիստեմը նահապետական է։

Գործիքները հին տեսակի են, նոր գործիքներ ձեռք բերելու համար պակասում է դրամ, բացի այդ՝ նրանց փչացած մասերը նորոգելու համար պակասում են վարպետներ։

Բամբակը ենթակայ է վարակիչ հիւանդութիւնների, «չօրը» ոչնչացնում է յաճախ ամբողջ տարածութիւններ, և շնորհիւ այն հանգամանքի, որ այդ հիւանդութեանը ենթակայ է միայն ամերիկական բամբակը, այդ պատճառով ժողովուրդը որոշ չափով ցանում է տեղական «ղարաղօզան», սակայն որը յատկենիշով սաոր է և պակաս արժէ ամերի-

նող օրէնքներ։ Նոյնն էլ պիտի մեզ մօտ լինի, եթէ միայն տանտէրերի շահերը չը պիտի նկատի առնվեն։

Բացի այս բոլորից, Արևմուտքի կեանքը առաջ է բերել և մի ուրիշ տեսակի ինքնապաշտպանողական միջոց։ Այնտեղ, ինչպէս յայտնի է, երբեք չէ մոռացվում այն սկզբունքը, որ միութիւնը ոյժ է։ Այդ սկզբունքը բազմաթիւ, զանազանակերպ կօօպերացիաներ է ստեղծել։ Եւ զարմանալի չէ, որ բնակարաններ վարձողներն էլ կազմում են միութիւններ, որոնք գնալով աճում են։ Այդ միութիւնները, ինչպէս գրում է ռուս լրագրի թղթակիցը, աջակցում են այն արշաւանքին, որ սկսված է տնային ագրարիների բռնակալութեան դէմ։

Բնակարան վարձողների ընկերութիւնները—ասում է թղթակիցը—մեծ քաղաքներում ունեն սեփական բիւրօներ՝ իրաւաբանական խորհուրդներ տալու համար. դրանք օգնութեան են հասնում ոչ միայն այն ժամանակ, երբ տանտէրերի և վարձողների մէջ ընդհարումներ են լինում, այլ և պայմանագրեր կազմելու միջոցին։ Դրանով արդէն մի քանի բարելաւութիւններ են մտցրված մինչև այժմ տիրող այն կարգի մէջ, որի շնորհիւ տանտէրերը ունէին միայն իրաւունքներ, իսկ վարձողը—միայն պարտաւորութիւններ...

Յայտնի հանգամանքներից ծնվող չարիքը մի և նոյն կերպարանքն ունի ամեն տեղ։ Ամբողջ տարբերութիւնը միայն դէպի չարիքն [illegible] Արևմուտքում, կռւում են։ Իսկ այստեղ...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 2-ին

Մայիսի վերջերում Թիֆլիսում կազմվեց մի մասնաժողով յայտնի պիանիստ Տէր-Դաւիդօվի ղեկավարութեամբ տօնելու հայ բեմի տաղանդաւոր դերասանուհու—տիկ. Վարդուհու—բեմական ծառայութեան քսանուհինգամեակը։

Արդեօք այդ մասնաժողովը շարունակում է սկսած գործը, թէ դադարել է. լաւ գիտենալով մեր բեմի աննախանձելի դրութիւնը և դերասանների անապահով, չարքաշ կեանքը, ցանկալի կը լինէր, որ գէթ դերասանի կեանքի մէջ այսպիսի նշանաւոր վայրկեանին հասարակութիւնը մխիթարէր իր մտաւոր մշակներին և վարձատրէր ըստ արժանոյն, մոռացնել տալով նրան անցած ծանր գոյութեան օրերը, իսկ որ տիկին Վարդուհին արժանի է խրախուսանքի և վարձատրութեան, իբր անխոնջ մշակ, դրա մէջ համոզված է ինքը հասարակութիւնը։

Գ. Միրաղեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Երէկ, հոկտեմբերի 5-ին Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ Ալեքսէյ Նիկօլայեվիչի անուանակոչութեան տօնի առիթով Թիֆլիսի Ալէքսանդր-Նեվսկու տաճարում մաղթանք և զօրահանդէս եղաւ, որի ժամանակ արսէնալից 21 անգամ թնդանօթ արձակվեց։ Քաղաքի փողոցներն ու տները զարդարված էին դրօշակներով։ Երեկոյեան տեղի ունեցաւ հրավառութիւն։ Մաղթանքներ կատարվեցին և Վանքի մայր եկեղեցում և այլ դաւանութիւնների աղօթատներում։

—

Սեպտեմբերի 17-ին ներքին գործերի մինիստրի օգնական Դուրնօվօն հաստատել է Կովկասում թոքախտի դէմ մաքառելու համար կազմված ընկերութեան կանօնադրութիւնը։

—

Մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութիւնը թոյլատրել է տիկին Ա. Մ. Ծէրէթէլուն վերսկսել «Ջէջիլի» մանկական ամսագրի հրատարակութիւնը։ Այս ամսից կը սկսվի ամսաթերթի նոր հրատարակութիւնը։

—

Կովկասեան կայսերական գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդը խնդրել է Ն. Ա. Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին լինել իր ներկայացուցիչը Աղդաշում և Երևանում տեղի ունենալիք բամբակաբուծական ժողովներում։

—

Երէկ մենք հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսի քաղաքագլխի ժամանակաւոր պաշտօնակատարի մօտ նախապատրաստական ժողով է եղել նոր քաղաքագլուխ ընտրելու համար։ Այժմ կարող ենք հաղորդել, որ նախապատրաստական քուէարկութեան ժամանակ մասնակցել են 37 հոգի. Խ. Ա. Վերմիշեանն ստացել է 23 ձայն, Ա. Ս. Բաբեանն ստացել է 12 ձայն, իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը՝ 4, իշխ. Գ. Մ. Թումանեանը 1 և Ն. Ի. Թամամշեանը 1 ձայն։ Դրանցից գաղտնի քուէարկութեան ենթարկվեցին պ. պ. Վերմիշեանը և Բաբեանը և ստացան—առաջինը 23 սպիտակ 14 սև, երկրորդը 16 սպիտակ և 21 սև։ Եղել են խնդրողներ Կ. Ա. Ալիխանեանին, որ դնէ իր թեկնածութիւնը, բայց նա մերժել է։ Վերջնական ընտրութիւնը նշանակված է հոկտեմբերի 11 ին։

—

Հոկտեմբերի 2-ին Թիֆլիս է ժամանել Թեհրանի անգլիական արտակարգ լիազօր դեսպան Անտօն Արտուր Հարտինգը և հետևեալ օրը մեկնել է արտասահման։

—

Կիշինեվի հրէական գործերի մէջ այնքան տխրահռչակ դեր կատարող «Бессарабецъ» լրագրի խմբագիր Կրուշէվանը հանդիսանում է նաև իբր ճարպիկ «ֆինանսիստ»։ Նրա թերթի իրաւունքը և խմբագրութեան կայքը պէտք է ծախվէր հոկտեմբերի 5-ին հրապարակային աճուրդով 8,000 ր. պարտքի փոխարէն, որի համար արդէն կատարողական թերթ էր առնված դատարանից։ Աճուրդն սկսվելու էր 250 րուբլուց։ Բայց հէնց որ Կրուշէվանն ստանում է ազդարարութիւն վաճառման մասին, ճարպկութեամբ ծախում է իր խմբագրութեան ստացվածքը մի ոմն Պրօնինի։ Դժբաղդաբար նրա խաղը չէ անցնում և դատարանը հրատարակում է այդ վերջին վաճառումն անզօր։ Կայքը պէտք է, որ երէկ ծախված լինի աճուրդով։ Դրականութեան և մամուլի գործերում անմաքուր մարդը չէ կարող մաքուր լինել կեանքի մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Պորտ-Արտուրի վիճակը։ Բերլինից հեռագրում են, թէ զանազան աղբիւրներից ստացվել է տեղեկութիւն, որ Պորտ-Արտուրի վիճակը ներկայումս կրիտիքական է։ «Local Anzeiger» լրագրի Տօկիօի թղթակիցը հաղորդում է, որ երեքօրեայ անընդհատ ռմբակոծման պատճառով, ցամաքի կողմից Պորտ-Արտուրի մի մասը բռնկված է բոցով։ Եապօնացիները գրաւեցին երկու նոր ամրացրած դիրքեր։ (Спб. А.)

Եապօնական յաղթութիւն կռիւր։ Մուկդէնից հեռագրում են «Русь» լրագրին սեպտեմբերի 28 ին. «Երկու օր առաջ եապօնացիները նահանջեցին ամբողջ ճակատի վրա և մեր առաջապահ զօրքերը կանգ առան Եանտային 4 վերստ մնացած, բայց երէկ եապօնացիներին մօտեցան ուժեղ պահեստներ, շատ արտիլէրիա, և նրանք դիմացան։ Ամբողջ օրը կռիւը տևեց, շարունակվեց ամբողջ գիշեր և տևում է այսօր. հրաձգութիւնը լսվում է ամբողջ ճակատի վրա, իսկ հետևանքները դեռ անյայտ են։ Երէկ եապօնացիները ոչ միայն դիմացան, այլ և նախայարձակ եղան։ Նրանք ճարպիկ կերպով գննեցին արտիլէրիական կրակով մեր դիրքերը և մենք երեկոյեան նահանջեցինք Շելիխէ գետի միւս կողմը, իսկ այսօր, առաւօտեան, նորից անցանք Շելիխէն և այժմ կատաղի, արիւնահեղ կռիւ է կատարվում Եանտայից 8 վերստ դէպի հիւսիս»։ Թղթակիցը տեսել է վիրաւորներին։ Որպիսի տարբերութիւն—ասում է նա—նրանց և նախկին վիրաւորների մէջ։ Պաշտպանողական կռիւների մէջ նրանց թիւը անհամար է. «Նրանք մրջիւններից աւելի շատ են, որտեղից կարող ենք մաքառել նրանց դէմ»—ասում էին նախկինները։ Սակայն ամենքը համակված են մի ցանկութեամբ, մի ջերմ ձգտումով—շուտով վերջացնել այս սոսկալի պատերազմը, ոչնչացնել թշնամուն և վերադառնալ յաղթութեամբ հայրենի երկիրը. մեր ամենքի դեվիզն է այստեղ. «առանց յաղթութեան չը կայ վերադարձ»։ (Рус. Вѣд.)

Ծովապետ Ուխտօմսկին հրաժարեցրված պաշտօնից։ «Echo de Paris» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը հաղորդել էր, թէ ինչպէս ծովապետ իշխան Ուխտօմսկին, երբ վերադարձաւ Պորտ-Արտուր, զրկվեց նաւատորմի հրամանատարութիւնից օֆիցէրների դատարանով։ Այդ լուրի մանրամասնութիւնները հաղորդում է «Свѣтъ» լրագիրը հետևեալ կերպով. «Պորտ-Արտուրում յայտնի էր, որ ծովապետ Վիտգեֆտը ստացել էր Պետերբուրգից հրաման դուրս գալ ծովը և այլ ևս չը վերադառնալ Պորտ-Արտուր։ Այդ պատճառով երևակայել կարելի է, թէ որքան մեծ էր ընդհանուր զարմանքը, որ զրահաւորների էսկադրան վերադարձաւ Պորտ-Արտուր առանց վնասուածների և լուրջ կորուստների։ Համարելով որ ծովապետ Վիտգեֆտի մահից յետոյ էսկադրայի հրամանատարութիւնը ընդունող իշխան Ուխտօմսկու գործողութեան եղանակը անարժան է Ռուսաստանին և արատաւորում է Պորտ-Արտուրի պաշտպանութեան պատմութիւնը, գեներալ Ստեսսելը, ինչպէս և նաւատորմի և Պորտ Արտուրեան պահակազօրքի աւագ օֆիցէրների մեծ մասը, որոշեցին գումարել զինուորական խորհուրդ։ Այդ խորհուրդը գումարվեց բոլորովին բացառիկ պայմաններում, օֆիցէրների սեփական նախաձեռնութեամբ, որովհետև ոչ մի հնարաւորութիւն չը կար յարաբերութիւն ունենալ Պետերբուրգի հետ։ Խորհուրդը, գեներալ Ստեսսելի նախագահութեամբ, միաձայն որոշեց, որ ծովապետ իշխան Ուխտօմսկին անընդունակ է էսկադրայի հրամանատար լինել, ուստի նրան հրամայվեց ցած իջեցնել իր ծովապետական դրօշակը։ Նոյն խորհուրդը միաձայն որոշեց կապիտան Վիրենին կօնտր-ծովապետի աստիճանին բարձրացնել և յանձնել նրան նաւատորմի հրամանատարութիւնը։ Այդպիսի դէպք դեռ երբէք չէր պատահել պատմութեան մէջ և նա ևս առաւել նշանաւոր է, որ կապիտան Վիրէնը սիրված չէր օֆիցէրներից խստութեան համար։ Բայց ամենքը խոստովանում էին, որ իբրև մի մարդ, որ ահագին եռանդ ունի և գերազանցօրէն գիտէ ծովային գործը, Վիրէնը պէտք է դառնայ էսկադրայի հրամանատար։ Օֆիցէրական դատարանի այդ վճիռը գեներալ Ստեսսելը ուղարկեց փոխարքայ Ալեքսէևին, իբրև իշխան Ուխտօմսկու անմիջական պետին։ Փոխարքան զեկուցեց Պորտ-Արտուրի օֆիցէրական դատարանի վճիռը Պետերբուրգին, ուր հաւանութիւն գտաւ իշխան Ուխտօմսկու հրաժարեցումը և Վիրէնի նշանակումը։» (Р. С.)

Եապօնական դեսպանի կարծիքը։ Եապօնիայի դեսպանը Լօնդօնում, յայտնի դեր-կոմս Հայաշին, որի կարծիքը մեծ կշիռ ունի, «Matin» լրագրի թղթակցի հետ մի խօսակցութեան ժամանակ ասել է հետևեալը՝ միջամտութեան հարցի մասին. «Միջնորդութեան կամ միջամտութեան խորհուրդներին—թէկուզ նրանք լինեն բարեկամական—լսելու րոպէն չէ եկել դեռ ևս։ Եթէ Ռուսաստանը ցանկանում է միջամտութիւն, թող ինքն ասէ առաջինը։ Որ-

---

կականից, պուդին $1^1/_2$ րուբլի։

Բամբակի տեսակների մէջ ընտրութիւն չէ լինում, բամբակը հաւաքում են, երբ բոլորը բացված է լինում (պէտք է հաւաքել երեք անգամ) և խառը վաճառի հանում. այսպէս վարվում են մասամբ աշխատող ձեռքերի ծախքից ազատվելու համար և ապա այդ պահանջում են «մուլքադարները», որոնք ստանում են բերքի մի մասը, հսկողութիւնը հեշտացնելու համար։

Ահա այն էական պատճառները, որոնք արգելք են դառնում բամբակաբուծութեան գործի ընդարձակման։

Սակայն այս չէ բոլորը. կայ երևոյթների մի այլ շարք, որոնք նոյնպէս վնասում են արդիւնաբերական այդ ճիւղի զարգացման. այդ պիտի որոնել առուծախի ընթացքում։

Գիւղացին անվերջ դրամի կարիքի մէջ է. հարկերը վճարելու, դաշտային աշխատանքները կատարելու կամ նոյն իսկ ընտանեկան ուրախութեան և դժբաղդութեան դէպքերում նա ստիպված է լինում դիմել վաշխառուին և տեա վերջինս այնպէս կապում, կաշկանդում է խեղճ գիւղացուն, որ նա այլ ևս ազատվել չէ կարողանում։ Եւ վաշխառուն ոչ թէ փողը տոկոսով է տալիս. ոչ, դրա բերած շահը քիչ է, այլ նա գնում է գիւղացու ապագայ բերքը կէս գնով և փողը տալիս է որպէս կանխագին, բայց թէ այդ ճանապարհով վաշխառուն ինչ սոսկալի տոկոս է վերցնում, ահա մի հաշիւ առաջ բերած կօմիտէտի զեկուցումներից։

Գարնան վաշխառուն տալիս է գիւղացուն 1 ր. 20 կ. աշնան մի պուդ կորիզով բամբակ ստանալու պայմանով, որը արժէ այդ ժամանակ 2 ր. 80 կ., այնպէս որ 9 ամսվայ համար գիւղացին վճարում է 133%, որ և կազմում է տարեկան 176%. այսպիսի անվերջ տոկոսներ։

Գնման այս տարօրինակ ձևի հետ զուգընթացաբար գնում է քաշի կեղեքումը. գիւղերում բամբակը կշռում են ձեռքի կշեռքով, քիչ քիչ քանակութեամբ, և պէտք է այնպէս կշռել, որ կշեռքը թեքվի, իսկ գիւղական ձեռքի կշեռքը թեքելու համար պէտք է բաւականին մեծ փայ գցել, և այսպէս իւրաքանչիւր լդրի համար. հասկանալի է կեղեքման չափը. այս բոլորից յետոյ մնում է գիւղացուն դիմել խորամանկ միջոցի, և ահա բամբակի մաքուր քուլաների մէջ շաղ են տալիս սպիտակ հող և ջուր՝ քաշը ծանրացնելու համար, որով և բամբակը կորցնում է իր լաւ յատկութիւնը։

Կեղեքումներից ազատ չէ նաև գիւղացին քաղաքի շուկայում։ Կշռելու ժամանակ քաշերի մէջ, ինչպէս ասում են, «հարամութիւն» անելը սովորական բան է, հաշւի ժամանակ էլ իւրաքանչիւր պուդին մի ֆունտը հէչ անելը սովորական բան է. ինչ վերաբերում է գներին, այդ արդէն սարսափելի կամայականութիւնների է ենթակայ։ Որքան ուզում էք գինը խօսէք, վերջացրէք, նրանք, այսինքն բամբակ գնողները, համաձայնվելով ձեզ հետ, երբ բամբակի մի մասը արդէն կշռել և խառնել են իրանց ունեցածի հետ, այն ժամանակ առաջ է գալիս այսպէս ասած «դարբան». բամբակը անուանում են երկրորդ, երրորդ տեսակի և գինը վեր բերում։ Հակառակ գնալ չէք կարող. յանկարծ ներսից մի ահագին քար մէջ կը բերեն, պատճառաբանելով, որ այդ քարը ձեր բամբակի միջից է դուրս եկել։ Հազար պնդէք, որ դատարկելու ժամանակ այդպիսի քար չը կար, այժմ որտեղից դուրս եկաւ,—ի զուր, ճարահատած համաձայնում էք բոլոր պայմաններին։ Այս խաղերի մէջ գլխաւոր դերը վերապահված է «դալալներին», որոնց կօմիտէտի զեկուցումների մէջ անուանել են բամբակի առևտրի ամենամութ կողմը։

Ահա աննպաստ պայմանների այն շարքը, որոնք կանգնեցրել են բամբակի զարգացման գործը և որոնց դէմ անհրաժեշտ են իրական միջոցները։

Որոնք են նրանք։

Նախ՝ անհրաժեշտ է Արաքսից և Հրազդանից անցկացնել ջրանցքներ և յարմարաւոր լեռնալանջերում կառուցանել ջրամբարներ, որոնցով կիսածարաւ հողերի կշտացնելուց զատ, կարելի կը լինի Սարդարաբադի, Էջմիածնի և Հրազդանի աւազանում եղող անապատներից ստանալ աւելի քան 20,000 դեսեատին տարածութիւն, որով բամբակի արտահանման այժմեան չափը կընդարձակվի մի քանի անգամ աւելի*)։

Կանօնաւորութիւն մտցնել ջրերից օգտվելու սիստեմի մէջ, որոշել տարածութիւնները, ջրի քանակութիւնը և բերքերի տեսակները, ըստ այնմ բաժանել ջրերը և որ ամենագլխաւորն է, ուժեղացնել հսկողութիւնը։

Անհրաժեշտ է տարածել գիւղատնտեսական գիտելիքներ ազգաբնակութեան մէջ, նախ եղած դպրոցների միջոցով տարրական գիտելիքներ, ապա հիմնել գէթ մի մասնագիտական դպրոց, որտեղ անցնէին գիւղատնտեսական բոլոր ճիւղերը, մանաւանդ մի այդպիսի դպրոցի համար Երևանի քաղաքային խորհուրդը ունի յատկացրած տարեկան որոշ գումար։

Անհրաժեշտ է հրաւիրել մի քանի ինստրուկտօրներ, որոնք գիւղացիների հետ անցնէին փորձնական գիւղատնտեսութիւն։

Այդ նոյն ինստրուկտօրները կուսումնասիրէին հիւանդութիւնները և կը գտնէին նրանց դէմ կռւելու միջոցներ։

Անհրաժեշտ է ունենալ նահանգի մի քանի կենտրօններում գիւղատնտեսական նոր գործիքների պահեստներ, որտեղից կարելի լինէր բաց թողնել գիւղացիներին գործիքներ մաս մաս վճարով։

Անհրաժեշտ է սահման դնել «մուլքադարների» կամայականութիւններին բամբակը իր ժամանակին ժողովելու վերաբերմամբ։

Անհրաժեշտ է հիմնել մանր փոխատուութիւնների սիստեմի գիւղական բանկեր, որոնց անհրաժեշտ գումարը պէտք է հայթհայթել խնայողական գանձարաններից, ուր ժողովուրդը պահ է տալիս իր խնայածը, սակայն, որը հասնում է մի պատկառելի գումարի։ 1903 թ. Երևանի նահանգում 2,237,,028 ր. 49 կ.։

Անհրաժեշտ է ունենալ նահանգի մի քանի կենտրօններում հսկող մարմիններ, որոնք կը հսկէին թէ կշեռքի վրա և թէ կը գնահատէին բամբակը, երբ վէճ ծագելու լինէր գնող և ծախողի մէջ։

Այս բոլորից յետոյ, բնականաբար, գիւղացին չէր կեղծի բամբակը, այլ կաշխատէր շուկայ հանել մաքուր և տեսակների բաժանած բամբակ, որովհետև կանօնաւորութեան դէպքում, ընտիր ապրանքը կը գնահատվէր ըստ արժէքի։

Ահա այն միջոցները, որոնց շուտափոյթ իրագործելուց յետոյ, լինէր այդ կառավարութեան ջանքերով թէ մասնաւոր կապիտալներով, կարելի կը լինէր ծրագրած նպատակին հասնել։

Տուէք իրական միջոցներ, այս պիտի լինի խորհրդակցութեան առաջին և վերջին խօսքը, որովհետև առանց իրական միջոցների, լոկ խորհրդակցութիւնը կը մնայ մեռած տառ։

Ա—Դօ

*) Այժմ բամբակի արտահանութիւնը հասնում է 4—500,000 պուդի մօտ 4,000,000 րուբլու արժողութեամբ։

քան ժամանակ որ Ռուսաստանը կուի, մենք կը շարունակենք կռուել։ Մի՛ մոռանաք, որ մենք յարձակվողներ չենք, ինչպէս կարծում են ընդհանրապէս, այլ պաշտպանվողներ։ Մեզ համար ռուսներն են նախայարձակները, որովհետև նրանք նախ քան պատերազմը գրաւեցին Մանջուրիան և Եալուի վրա գործունէութիւն ցոյց տուին։ Նրանք սպառնում էին մինչև անգամ մեր սահմաններին։ Մենք աշխատում ենք միայն յետ մղել նրանց։ Առաջին յարձակվողներ, գրաւիչներ չը լինելով, մենք ի՞նչպէս կարող ենք կանգնեցնել պատերազմը։ Ռուսներն են, որ պարտաւոր են յետ քաշվել։ Մենք զէնքը վայր կը դնենք այն ժամանակ միայն, երբ հաստատ համոզված կը լինենք, որ յարձակվողները, գրաւիչները չեն կամենայ կամ չեն կարողանայ մեզ անհանգստացնել։

—Ի՞նչ են Եապոնիայի պայմանները, պատերազմին վերջ դնելու համար։

—Ոչ մի պայման չը կայ։ Պատերազմից առաջ, ինչպէս յայտնի է, մենք պահանջում էինք, որ Ռուսաստանը ճանաչէ Չինաստանի գերիշխանութիւնը Մանջուրիայի վրա։ Այսօր, մեր յաղթանակներից յետոյ, փողի և զօրքի մեր այնքան ծախսերից և կորուստներից յետոյ, մենք չենք կարող այլ ևս նախկին պահանջով բաւականանալ։ Վաղը, Պորտ-Արտուրի առումից յետոյ, մեր պայմանները նոյնը չեն լինի, աւելի յետոյ, Վլադիվօստօկի առումից և Խարբինի գրաւումից յետոյ, մեր պահանջները բնականաբար այլ կը լինեն։ Նրանք կախված կը լինեն այն վնասներից, որ մենք կրել ենք և կրելու ենք պատերազմից։

—Իսկ եթէ յաղթական դուրս չը գաք։

—Այդ դէպքում պատերազմը անողոք, անվերջ կը լինի. նա ուժասպառ կանէ երկու երկրներին այն աստիճան, որ այլ ևս պայմանի խօսք անգամ չէ կարող լինել։

—Գիտէ՞ք, Ձերդ Պայծառափայլութիւն, որ Եւրոպայում այն համոզումը կայ, թէ Ռուսաստանը իր ֆինանսական միջոցներով, իր վարկով և իր հաստատամտութեամբ կարող է պատերազմը շարունակել մինչև որ դուք ձեր գրաւած տեղերից վռնդվէք և վերջապէս կատարեալ պարտութիւն կրէք։ Չունենալով ոչ փող և ոչ էլ վարկ, կրէդիտ, դուք չէք կարող, ասում են, շարունակել պատերազմը առաւելն երկու տարուց աւելի։

—Մեր ֆինանսական աղբիւրների մասին սխալ կարծիք է տիրում։ Եապոնիան համարեա պարտք չունի. ընդհակառակը նա առհագին աղբիւրներ ունի, և հեշտութեամբ կարող է դիմագրաւել պատերազմի ընթացիկ ծախսերին, որոնք, պէտք է ասել, այնքան էլ մեծ չեն լինելու մեզ համար, որովհետև մեր բանակները՝ Մանջուրիայում և Կորէայում կարող են ապրել երկրի բերքերով, տեղի վրա։ Մենք շատ մօտ ենք մեր բազիսին, յենակէտին. ռուսները շատ հեռու են իրանց բազիսից։ Ապագան ցոյց պէտք է տայ ձեզ, որ Եապոնիան՝ հակառակ Եւրոպայում տիրող կարծիքին, կարող է նոյնքան երկար կռուել, որքան Ռուսաստանը։ Նախ քան պատերազմը, պնդում էին թէ ցամաքի վրա ռուսները աւելի ուժեղ դուրս պիտի գան քան մենք։ Վերջին դէպքերը հակառակն ապացուցին։ Այսօր, ասում են, որ Եապոնիան չէ կարող երկար դիմանալ։ Ապագան կապացուցանէ, որ դարձեալ սխալված են։ Թուցէ մենք երկուսս էլ ուժասպառ կը լինենք, բայց անկասկած այդ ուժասպառութիւնը աւելի սարսափելի կը լինի Ռուսաստանի քան Եապոնիայի համար, որ պատերազմ է մղում այն միակ նպատակով, որ իր գոյութիւնն ապահովէ։

—Իսկ Պորտ-Արտո՞ւրը։

—Մենք Պորտ-Արտուրը գրոհ տալով վերցնելուց հրաժարվեցինք։ Մենք նրանց անձնատուր պէտք է անենք սովի միջոցով։ Այդ աւելի երկար կը տևէ։ Ճիշդ է, որ Արտուրի գրաւումով մենք 50,000 զօրքի չափ մեր տրամադրութեան տակ կունենայինք և նրանց կուղարկէինք դէպի հիւսիս. բայց, ոչինչ, մենք նրանց անհրաժեշտ կարիք չունենք»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

4 հոկտեմբերի

ՄՈՒԿԴԷՆ, 3 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Երեկոյեան դէմ թնդանօթաձգութիւնն աւելի թոյլ էր հարաւ-արևմուտքում։ Մարդիկ ուժասպառ են եղել։ Ուտելիքները բաւական չէր։ Զօրքերն օրինակելի քաջութիւն ցոյց տուին։ Դաշտավայրը ծածկված է նահանջող ռուսներով։ Մի քանի ռումբ պայթեցին Կուրոպատկինի մօտ, որը ցոյց տուեց աչքի ընկնող քաջութիւն։ Ըստ երևոյթին կռիւը դադարել է։ Զօրքերը չը լսված կատաղութիւն ցոյց տուին։ Բոլորը յայտնում են, որ կանգ առնել չէ կարելի։ Կարծես թէ եապոնացիները չեն մօտեցել քաղաքին։ Նրանց վրանների կրակները երևում են քաղաքից 15 վերստ հարաւ։

ՏՕԿԻՕ, 3 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Պատերազմի դաշտից շարունակում են հասնել մանրամասնութիւններ։ Անհնար է որոշել եապոնական կորուստների գումարը։ Հոկտեմբերի 2-ին ուղարկված լուրերը հետևեալն են. եապոնական աջ բանակի գլխաւոր ուժերը հասնում են Շախէյի գծին, ուր սակայն ռուսական մէկ դիվիզիա շարունակում է կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տալ։ Կենտրոնի բանակը հոկտեմբերի 2 ի առաւօտից գտնվում է կատաղի կռւում։ Ներկայ բոպէում ռուսները դեռ ևս դիմանում են իրանց դիրքերում Շախէի և Լամուտունի մօտ, զօրեղ դիմադրութիւն ցոյց տալով։ Կենտրոնի զօրասիւնն աշխատում է գրաւել Շախէպուն։ Աջ զօրասիւնը յարձակվում է ռուսական դիրքի վրա։ Ռուսական մի քանի զօրախմբեր գտնվում են Շախէի աջ ափի՞։ Շախէպուի և Լամուտունի մօտի ռուսական ուժերը՝ ձախ բանակի դէմ՝ յամառ դիմադրութիւն ցոյց տուին, բայց նրանց կտրեցին միւս զօրքերից։ Հոկտեմբերի 2 ին ռուսներն երևացին Սանտայի և Սկանէցզիի մօտերը և շարունակեցին դիմադրել մինչև արևմուտը։—Գերիների ասելով՝ պատերազմը երկար կը շարունակվի, որովհետև Ռուսաստանը վճռել է յաղթել։ Ամենից խիստ վնասվել է սիբիրեան III դիվիզիան։ Հոկտեմբերի 1-ի կռւում սպանվածների թիւը շատ մեծ է։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 2 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Այսօր զօրքերն ստիպված են անգործ մնալ հիւսիսային քամու պատճառով։ Հարթավայրի վրա զետեղված զօրքերը կատաղաբար կռւում են։ Վիրաւորներին ուղարկում են Մուկդէն։

ՏՕԿԻՕ, 3 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Միկադօն շնորհակալութիւն է յայտնել մանջուրական բանակին, որ կարողացել է առնել թշնամու առաջխաղացութեան դէմը և յետ է մղել նրան կատաղի կռւից յետոյ։ Ռուսներն այրեցին Շախէի վրայի երկաթուղային կամուրջը, բայց եապոնացիները նորոգեցին 24 ժամում։ Մի քանի խլված թնդանօթներ վագօնով տարվել են։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՋ ԲԱՆԱԿԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵՆՏՐՈՆԱՏԵՂԻՆ, 2 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Վեցօրեայ կռւից յետոյ ռուսներն ստիպված են յետ նահանջել։ Եապոնական հուսարներն այսօր գրոհ տուին ռուսական ձախ թևի կենտրոնի վրա։ Հրաձգութիւնը զարհուրելի էր։ Թնդանօթաձգութիւնն առաջացրեց որոտ և անձրև, որ թափվեց կէսօրին։ Անձրևը և կարկուտը երեկոյեան ժամը 4-ին ամենամեծ ուժեղութեան հասան։ Այդ ժամանակ սկսեցին մօտենալ վիրաւորները։ Նախ տեղափոխեցին ուտելիքի սայլախմբերը և ռազմամթերքը արտիլէրիական ուժեղ կրակի տակ. սակայն ռուսներն ամբողջ գիշերը դիմացան իրանց դիրքերի վրա։

ՏՕԿԻՕ, 3 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Կիրակի երեկոյեան ստացված հեռագրում ասված է, որ աջ բանակի ճակատի կողմում կռիւը դադարել է։ Կենտրոնում ճակատամարտը շարունակվում է։ Ռուսական ձախ բանակի ճակատի կողմում ամեն ինչ հանդարտ է։ Եապոնական զօրքերը բռնեցին մի թնդանօթ և երկու սայլ։ Եապոնական կորուստների մասին կտոր-կտոր տեղեկութիւններ դեռ շարունակվում են հասնել։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 4 հոկտեմբերի երեկոյեան ժամը 5-ին. (Րէյտէր)։ Վերսկսված ճակատամարտը շարունակվում էր ամբողջ գիշերը և յատկապէս սաստկացաւ կէս գիշերին։ Ռուսները պահպանեցին Շախէի դիրքը և գրոհ տուին։ Հաղորդում են, որ ռուսները խլել են եապոնական 6 թնդանօթ։ Այսօր կրակը չափազանց կատաղի է։ Կռիւը կենտրոնանում է դաշտավայրում։

ԽՕՏԻՆ, 4 հոկտեմբերի։ Գործող բանակն է ուղարկված կամաւորների երկրորդ խումբը։ Կազմակերպվում է երրորդը։

ՖԱԿԿԵԼԲԵՐԳ։ (Լանգէլանդ կղզու վրա)։ (Րէյտէր)։ Հոկտեմբերի 4-ի առաւօտեան ժամը $6^1/_2$-ին երևաց ռուսական բալտիական էսկադրան, որը ժամը $6^3/_4$-ին անցաւ Լանգէլանդ կղզու հարաւային ծայրը։ Էսկադրան կազմված է 24 նաւից։ Դանիական «Հէյմդալ» կրէյսէրը թնդանօթով բարև փոխարինեց ռուսական ծովապետական նաւի հետ և յետոյ ռուս նաւերի հետ գնաց հիւսիս։ Ռուսական էսկադրան խարիսխ նետեց Լանգէլանդ նեղուցում, Բրօլինի և Ֆակկելբէրգի փարոսների միջև, որպէս զի ածուխ ընդունէ Լանգէլանդի ծայրի մօտն էսկադրային սպասող 3 շոգենաւերից։

5 հոկտեմբերի

ՄԱԴՐԻԴ, 4 հոկտեմբերի։ Վախճանվեց թագաւորի քոյրը, աստուրիական իշխանուհին։

ԹԱՒՐԻԶ։ (Սեփ. թղթ.)։ Խօլերան զօրանում է։ Օրական 300 մարդ է մեռնում։ Հայ ազգաբնակութիւնը հեռանում է քաղաքից։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործակալութեան» թղթակիցը ռուսաց արևելեան զօրամասի գլխաւոր բանակում հաղորդում է հոկտեմբերի 3-ին, որ այդ զօրաբաժնի արշաւումը սկսվեց սեպտեմբերի 22-ին։ Նպատակը Լեաօեանն էր։ Ենթադրվում էր հանդիպել Եապոնացիների առաջին պաշտպանողական գծին Եանտայի և Բէնիանզուցզիի միջև։ Զօրաբաժինն սկսեց արշաւումն կատարեալ վստահութեամբ դէպի իր ոյժերը և շուտով մուտք գործեց լեռնային տեղերը։ Առաջապահ զօրքը սկսեց կռիւը։ Գեներալ Րէնէնկամպֆ զեկուցեց, որ նա հասաւ Տայցզիխէ։ Ամբողջ օր լսվում էր նրա թնդանօթների ամբակոծութիւնը։ Սեպտեմբերի 26-ին զօրաբաժինը հասաւ Բէնեապուցզի։ Առաջապահ զօրքը սկսեց արտիլէրիական մենամարտը, որ շարունակվեց մինչև գիշերը, երբ զօրաբաժինը առանց դիմադրութեան գրաւեց եապօնական խրամատները, որոնց մեծ մասը աւարտված չէր։ Զօրաբաժնի կենտրոնը գտնվում էր 25 վերստ հեռաւորութեամբ Տայցզիխէից։ Առաւօտեան 11 ժամ 40 րօպէին Եանտայի ուղղութեամբ սկսվեց կատաղի թնդանօթաձգութիւն, որ շարունակվեց մինչև գիշերը։ Ցերեկով գեներալ Շտակելբէրգ մի տոմսակ ստացաւ Կուրոպատկինից, որը շնորհաւորում էր աջող արշաւումը և Բէնիանպուցզիի գրաւումը։ Սեպտեմբերի 28-ին կռիւն սկսվեց առաւօտեան և զարգացաւ կենտրոնում և ձախ թևի վրա։ Չորրորդ կորպուսը կատաղի կրակ բացեց եապօնացիների դէմ, որոնք գրաւած ունէին յարմար դիրք բարձր ժայռոտ լեռնաշղթայի կատարի վրա և բազմաթիւ շոգենաւեր։ Դէպի հարաւ-արևմուտք ուղղված ռուսական ճակատը գտնվում էր 23 մղոն դէպի հարաւ-արևելք Մուկդէնից։ Զօրաբաժնի հետևակը յարձակում գործեց եապօնական զօրաբաժնի վրա և դուրս մղեց նրան այն բլուրներից, որոնք ձգվում էին գլխաւոր դիրքի առջև։ Եապօնական արտիլէրիան արշաւելու ժամանակ ռուսական հետևակ զօրքի վրա ռումբեր թափեց։ Գլխաւոր դիրքի յարձակումն սկսվեց ցերեկվայ 12 ժամին։ Ընդհանուր կռիւ սկսվեց ամբողջ գծի վրա դէպի Եանտայ։ Մի կորպուս յարձակում գործեց Շումանլինեան և Շաօշինլինեան լեռնանցքերի վրա, վճռականապէս արշաւելով թնդանօթային սարսափելի կրակի տակ և հասաւ թշնամու դիրքի յենակէտին երեք օրում։ Հրամայված էր շարունակել արշաւումը և շուտով ռուսական արտիլէրիան, հիանալի կերպով գործելով, լռեցրեց եապօնական արտիլէրիային։

5 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խաղաղ ովկիանոսի II էսկադրայի հրամանատար՝ Նորին Մեծութեան շքախմբից՝ Րօժդեստվենսկին նշանակված է գեներալ-ադիւտանտ՝ հաստատվելով շտաբի գլխաւորի պաշտօնում և թողնելով էսկադրայի հրամանատար։ Ծովապետի աստիճանի է բարձրացված վիրաւորներին հոգացող Ալէքսանդրեան կօմիտէտի անդամ փոխ-ծովապետի Գերկէնտ՝ թողնելով իր պաշտօնում։—Հրատարակված է Բարձրագոյն հրաման Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի անունով՝ Սեվաստօպօլի առաջին ուժեղ ռմբակոծութեան օրվայ 50-ամեակի առիթով՝ 1854 թւին, շնորհելով նրան Սեվաստօպօլեան յօբելեանական առաջին մէդալը։—Շնորհված են հետևեալ շքանշանները. Սպիտակ արծիւի—ինժեներական գլխաւոր վարչութեան կառավարչի օգնական գեներալ-լէյտէնանտ Մայէրին։ Ս. Վլադիմիրի II աստիճանը—զինւորական մինիստրի դիւանատան կառավարիչ գեներալ-լէյտէնանտ Րէդիգէրին։—Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ և Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Նիկօլայեվիչը նշանակվում է Տաշկէնտի կազէտների կորպուսի շէֆ և այդ կորպուսը կոչվելու է «Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի Տաշկէնտեան կաղէտների կորպուս», յատկացնելով այդ կորպուսի զինւորական պաշտօնեաներին և կաղէտներին ուսերի և ճակատի զինանիշ՝ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի անունով։—Թագաւոր Կայսրը ողորմած ուշադրութիւն դարձնելով 1877—78 թւի թիւրքական պատերազմին մասնակցող այն անձերի վրա, որոնք դեռ գնդապետ չեն դարձված Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի անուանակոչութեան ներկայ հանդիսաւոր օրում, հրամայեց յիշված պատերազմին մասնակցած բոլոր կապիտաններին և ռոտմիստրներին, որոնք այդ աստիճանի մէջ են եղել առնուազը 3 տարի, լաւ վկայութիւն և պատերազմական առաւելութիւններ և մի կամ երկու վարձատրութիւններ ունեն՝ դրանց բարձրացնել փոխ-գնդապետի աստիճանի։

ԼՕՆԴՕՆ, 4 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ «Րէյտէրի գործակալութեան» թղթակիցը ռուսական արևելեան զօրաբաժնի գլխաւոր բանակում հաղորդում է հոկտեմբերի 3-ից, որ սեպտեմբերի 29-ին եապօնական արշաւման հրամանատարը դադարեցրեց անցքի ռմբակոծումը, որովհետև ռուսները գտնվում էին համարեա բարձունքների վրա։ Երեկոյեան ռուսները գտնվում էին եապօնական գծից 100 մէտր հեռաւորութեամբ։ Կռիւը տևեց ամբողջ գիշեր և լուսաբացին նոր ոյժով սկսվեց, որովհետև եապօնացիները օժանդակ զօրքեր ստացան։ Առաւօտեան $10^1/_2$ ժամին տեղեկութիւն ստացվեց, որ ռուսների կենտրոնը յետ է մղված արտիլէրիական սարսափելի կռւից յետոյ։ Աջ թևը ստիպված էր յետ նահանջել։ Վերջին զեկուցումներից երևում է, որ ռուսների կենտրոնը, պատռվելով յետ է քաշվում։ Ճեղքելով կենտրոնը, եապօնացիները սկսեցին առաջ շարժվել։ Ռուսական հրամանատարը կենտրոնին օժանդակ զօրքեր ուղարկեց, որոնք կռուի բռնվեցին, սակայն եապօնացիները հակայարձակումներ գործեցին, սպառնալով կտոր-կտոր անելու Կուրոպատկինի ոյժերը՝ երկու կէս անելով։ Սկզբում եապօնացիները կենտրոնացրին ամբողջ զօրքը արևմուտքում, ուր յետ մղեցին ռուսներին, իսկ յետոյ, յարձակում գործեցին կենտրոնի վրա, փոքր ոյժերով կռիւ սկսելով ռուսական ձախ թևի հետ։ Ցերեկվայ 1 ժամ 30 րօպէին գեներալ Շտակելբէրգ պահեստի չորս գունդ ուղարկեց եապօնացիների ձախ թևի վրա յարձակում գործելու համար. $4^1/_2$ ժամին այդ մասամբ կատարվեց, բայց այդ օրվայ կռւի հետևանքը այն էր, որ ռուսական բանակը այնուամենայնիւ կրիտիքական դրութեան մէջ ընկաւ՝ այն է կտրված լինելու սպառնալիքի տակ։ Սեպտեմբերի 30-ին առաջին և երրորդ կորպուսը պահպանում էին դիրքերը։ Կէսօրին եապօնացիները յարձակում գործեցին արևելեան բանակի աջ թևի վրա։ Երկու դիվիզիա շտապով ուղարկվեցին թևին աջակցելու համար, բայց եապօնացիները զօրեղ դիրքեր գրաւեցին, որոնց գրաւելը ռուսները չեն կարող։ Եապօնացիները ստիպում են Կուրոպատկինին աւելի ևս յետ նահանջել և աշխատում են քշել արևելեան բանակը դէպի լեռները։ Ժամի $3^1/_2$-ին հրաման արձակվեց դադարեցնել ճակատամարտը։ Հոկտեմբերի 1-ին արևելեան բանակի մի մասը յետ նահանջեց գիշերը դէպի հիւսիս, իսկ յետոյ ստիպված էր նորից կռւի բռնվել։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 4 հոկտեմբերի։ (Հաւաս)։ Այսօր, առաւօտեան 5 ժամին ուժգին կռւից յետոյ ռուսները նորից գրաւեցին Շախէ գետի ձախ ափի վրա գտնվող դիրքերը։ Եապօնացիները ըստ երևոյթին յոգնած են։ Կռիւը այնքան կատաղի բնաւորութիւն չը ստացաւ։ Ռուսները ոգևորվեցին վերջին աջողութիւններից ջերմապէս փափագում են յարձակում գործելու։ Զարմանքի արժանի է նրանց տոկունութիւնը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտէնանտ Սախարօվի պաշտօնական հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թ. հոկտ. 5-ից. «Ստացվող զեկուցումների համաձայն՝ հոկտ. լոյս 4-ի գիշերը եապօնացիները յարձակում գործեցին մեր բանակի դիրքի աջ թևի վրա։ Այդ յարձակումները յետ մղվեցին ցերեկվայ ընթացքում։ Մեր զօրքերը գրաւեցին Շալանցզի գիւղը, Շախէ գետի վրա, Շախէպուից արևելք։ Հակառակորդը զօրեղ կրակ էր անում այդ գիւղում իրանից խլված դիրքերի վրա, բայց գրոհ չէր տալիս։ «Ծառազարդ բլրակի» վրա, որ կոչվում է Պուտիլեան, այս երեկոյ և գիշերվայ ընթացքում թաղում են սպանվածներին, այդ ժամանակ եապօնացիներին զինւորական պատիւներ են տրվում։ Բլրակի գլխին տեղի ունեցած սուինի յամառ ճակատամարտի ապացոյցներն ակներև են. մեր օֆիցէրներից մի քանիսը, որ օրինակ էին տուել և առաջինները մտել են եապօնական խրամատները, սրախողխող են եղել։ Մեր և եապօնացի սպանվածների զէնքերը կրում են զարհուրելի ձեռնամարտի հետքեր։ Նկատվում է թշնամու մեծաքանակ զօրքերի կենտրոնացում մեր դիրքի ձախ թևի կենտրոնի դէմ։ Հոկտ.

4-ին պատերազմական ընդհարումներ չէին եղել»։

ԼՕՆԴՈՆ, 4 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Հայաշխին, Լոնդոնի եապոնական դեսպանը, Մանջուրիայի ներկայ լուրջ կացութեան մասին, որ այդքան մարդկային կորուստներ պատճառեց, ասաց, որ եապոնացիները սաստիկ ափսոսում են այդ մասին, բայց ինչպէս խուսափէին պատերազմից։ Ներկայ հանգամանքներն հետ բոլոր ծանօթ մարդիկ պէտք է նախատեսէին, թէ որքան յուսահատական պէտք է լինէր այս պատերազմը։ Այժմ ոչինչ չէ մնում անել, քան մինչև վերջը տանել պատերազմը։ Այժմ Եապոնիան չէ կարող որոշել, թէ որքան համբերէ խաղաղութեան մասին խօսելու ժամանակն։ Դա ասել կատարելապէս գործն է։ Չը պէտք է մոռանալ, որ եապոնեան երկրի չէ գրգռել պատերազմը, Հայաշխին աւելացրեց, որ ոչինչ չէ կարող խանգարել պատերազմի ըսկսելը։ Եապոնեանը աւելի լաւ պատրաստուած, որովհետև Մանջուրիայում ձմեռը աւելի նպաստաւոր է պատերազմի համար, քան ամառը։ Պատերազմը կը շարունակվի ձմեռը։ Այժմ Տէյէնն է այն կարևոր դիրքը, որ եապոնացիները պէտք է առնեն։ Երբ Տէյէնն առնեն, ոչինչ չէ կարող կանգնեցնել եապոնական արշաւանքը Մուքդենի վրա։ Տօկիօ ի հեռագրում խաղաղութեան կապերը ալնակի առիթով Հայաշխին ասաց. «Խաղաղութեան ցանկալը հանդիսանում է իբր բնական հետևանք մարդասիրական զգացմունքի և Մանջուրիայի զարհուրելի կոտորածի առաջացրած զզուանքի։ Այժմ արդէն շատ ուշ է սարսափելը։ Պէտք էր այդ նախատեսել և առաջ համբերել»։

ԼՕՆԴՈՆ, 4 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Ցերեկւայ երկու ժամին ռուսները յարձակւում գործեցին Օկուի ձախ զօրաւորին վրա։ Հոկտեմբերի 3-ին նրանք վեց հակա-յարձակում գործեցին, որոնք յետ մղւեցին։ Արևի մայր մտանելու ժամանակ, վերջին հեռագրի ուղարկելու վայրկեանին, ռուսները յարձակում էին գործում հօթերորդ անգամ։—Հեռագրերի 3-ի դէպքերի առիթով Տօկիօ հեռագրում են, որ ռուսական փոքր զօրամասերը յետ հանդաջեցին մասամբ դէպի Գուշին, մասամբ դէպի հիւսիս։ Եապոնական զօրքերը գրաւեցին Խուանին։ Ռուսների մի բրիգադ զգալից կուսեց Ջէնեջից դէպի հիւսիս-արևմուտք։

(ՍՕՒԼ), 4 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Ռուսաց կենտրոնական բանակի ձախակող վրա դրութիւնը չը փոփոխվեց մինչև հոկտեմբերի 3-ի երեկոյին։ Երէկ զեկուցում ստացվեց ռուսների յարձակման մասին Թանշիլուտոի վրա և նրանց փորձերի մասին՝ հասնել եապոնական հաղորդակցութեան այն գծին, որ տանում է դէպի Եալու։

ՉԻՖՈՒ, 4 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Կարծում են, որ եապոնացիները պատրաստում են կատաղի շտուրմ Պորտ-Արտուրի վրա միկադոի ծննդեան օրը, հոկտեմբերի 21-ին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

ԱԶՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ռ.) 30—100

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Յ. Յ. ՏԻՐՋԱՆԵԱՆՑ

տեղափոխվեց Վելիամինօվսկայա № 12,
տուն Իբրահիմ բէկի։
շ. ե. ռ. 2—3

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան

տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՐՕՍՏՕՎ
հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ.
և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. ե. հ.) 80—100

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Ս. Յ. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Վերսկսեց ընդունելութիւնը.—Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։ Ամեն օր 9—11 ժ. առաւօտ և 5—7 ժ. երեկոյեան։ Սավելիամինօվսկայեա փողոց, № 13. տ. Փարօվի։ (ե. հ. կ.) 9—20

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Գր. Տէր-Գրիգորեանց

ընդունում է հիւանդներին—ներքին (մասնաւորապէս կրծքի) և երեխայոց հիւանդութիւններ. ունի բէնտգէնեան կաբինէտ. 154. Միքայելեան պրոսպէկտ, տելէֆօն 825.
(շ. ե. հ. չ.) 93—105

ԲԺԻՇԿ

Մ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Միզային անցքի, վեներական հիւանդութիւնների և սիֆիլիսի մասնագէտ—վերադարձել է արտասահմանից և վերսկսել հիւանդների ընդունելութիւնը.
Առաւօտեան 12—3
Երեկոյեան 7—9
Միքայէլեան փողոց № 60, հեռախօս № 663. (Մուտքը հիւանդների համար Իսարլօվի փողոցի նոր դռնից)։ (կ. չ. ռ.) 8—10

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր 12—2 առաւօտ. և 5—6 երեկ.
Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանօվի—դեղատան կից։ (չ. շ.) 13—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ

Ընդունում է հիւանդներ (բժշկութիւն, պլօմբ և արհեստական ատամներ շինել)։
Առաւօտեան 9—2
Երեկոյեան 4—7
Վանքի Մեծ փող. տուն Մարտիրոսեանի։
(կ. չ.) 13—100

Բժկ. Վ. Արծրունին

Վերսկսել է ընդունելութիւնը ԲԳԻ, ՔԹԻ և ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւնների համար։
Гановская ул. д. Тамамшева. (ե. հ. կ.) 6—10

Կովկասի Ուսումնական Շրջանի հոգաբարձական Խորհրդի որոշմամբ, որ հաստատված է Կովկասի քաղաքացիական պ. կառավարչապետի պաշտօնակատարի կողմից,

կ. ԿՈՒՍԻԿԵԱՆԻ և Լ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
„ՄԱՅՐԵՆԻ ԽՕՍՔ“
(3-րդ և 4-րդ տար.)
Ձեռնարկի 2-րդ տպագրութիւնը։

համարված է պիտանի սկզբնական ուսումնարաններում գործադրելու համար։ 6—10

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ ԿՐՕՆԻ

Յատկապէս պատրաստած պետական դպրոցների համար, (Թոյլատրված հոգևոր և ուսումնարանական վարչութիւններից) աշխատասիրութիւն Եզնիկ աւագ քահ. Երզնկեանի։
I. Առաջին գրքոյկ, պատրաստական դասարանների համար «Գլխաւոր աղօթքները (իրանց բացատրութիւններով) և տօների համառօտ պատմութիւնները» 5-րդ տպ. գինն է 20 կոպէկ։
II. Երկրորդ գրքոյկ, «Հին-ուխտ» (30 դասերի վերածած, ուսուցչի կրօնական—բարոյական զրոյցներով հանդերձ) 3-րդ տպ. գինն է 30 կոպէկ։
III. Երրորդ գրքոյկ, «Նոր-ուխտ» (32 դասերի վերածած, ուսուցչի կրօնական—բարոյական զրոյցներով հանդերձ) գինն է 30 կոպէկ։
Գրավաճառների, ուսուցիչների համար 30% զեղչում, առանց ճանապարհածախքի։ Դիմել Тифлисъ, прот. Езнику Ерзинкянцъ կամ Тифлисъ, Центральный книжный магазинъ.
(ե. հ. շ.) 20—25

Տանտանեայ մանկավարժական փորձառութիւն ունեցող մի ուսուցիչ՝ ԱՐՇԱԿ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ, որ ծառայել է հայ ծխական և պետական դպրոցներում, որոնում է դասեր պատւաւոր ընտանիքներում։
Դիմել «Մուրճի» խմբագրատուն կամ Московские номера հիւրանոցը։ ե. չ. հ. 2—3

1. Մ. Գօրկիյ, «Մակար Չուդրա», Թարգմ. Սիմ. Բաբխեանի, 10 կ.
2. Սիմ. Բաբխեան, «Բանաստեղծութիւններ», 20 կոպ.
3. Լ. Անդրէև, «Անդունդը», Թարգմ. Սիմ. Բաբխեանի, 10 կոպ.
4. Փափազեան, «Лурь-да лурь» և «Нагой Дервишъ», Թարգմ. Ս. և Վ. Բաբխեանների, 12 կոպ.
5. «Բաց նամակներ», Արմեանսկ քաղաքի, Կարա-Մուրզայի կազմած խումբը, 5 կոպ.

Դիմել հրատարակչին—Армянскъ, (Ставр. губерн.) Ивану Давидову և Կովկասի յայտնի գրավաճառներին։ Գումարով գնողներին զիջում։ կ. չ. ռ. 2—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆ

Ձեռնարկութիւն Կայսերական Թատրօնների արտիստ Լ. Դ. Դոնսկօյի
Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 5-ին,
Պետրօվա-Զվանցեվայի 2-րդ գաստրօլ մասնակցութեամբ տ. տ. Դ. Տուլլերայի, Վ. Պետրօվօյ-Զվանցեվայի, պ.պ. Դ. Րիբակօվի, Ա. Կօմարօվի, Ֆ. Գալեցկու, Ա. Դեմեանենկօի և Զալինսկու։
Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր է. Ի. Զիօվասսի։
Պրիմա—բալերինա Ե. Ս. Լենչեվսկայա։
Կը ներկայացվի
Ա Ի Դ Ա
օպեր. 4 գործ. երաժշ. Վերդիի.
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։
Վաղը, Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 7-ին, կը ներկայացվի «ՖԱՈՒՍՏ», երաժշտ. Գունօի։
Ուրբաթ, հոկտեմբերի 8-ին 3-րդ գաստրօլ Պետրօվա-Զվանցեվայի կը ներկայացվի ԿԱՐՄԷՆ
Պատրաստում են ներկայացնելու առաջին անգամ Թիֆլիսում՝ «ՆԷՐՕՆ» օպ. 4 գործ. երաժշտ. Ռուբինշտէյնի և «ՎԵՐՏԵՐ» օպերա 4 գործ. երաժշտ. Մասսնէի։
Տոմսակները ծախվում են։
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կէլլէր

ԹԻՖԻՒՍԻ ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Հիւանդ և վիրաւոր մարտնչողների մասին հոգատարութիւնը, որ բռնել է Կայսրութեան ազգաբնակութեան բոլոր խաւերը, դրդել է Ռուսական Կայսերական Մրգաբուծական ընկերութեանը՝ երկրագործութեան դեպարտամէնտի գործակցութեամբ՝ իր վրա ընդունել պտուղներով նուէրներ հաւաքելու գործի կազմակերպութիւնը Հեռաւոր Արևելք ուղարկելու համար։ Նուէր ընդունվում է ոչ միայն չորացրած կամ կօնսէրվ մրգեր, այլ և թաց ձևով։ Թաց մրգերը մշակվում և այնպէս են ուղարկվում իրանց նշանակութեան վայրը։ Ռուսական Կայսերական Պտղաբուծական ընկերութիւնը տեղեկացրել է Թիֆլիսի Այգեգործական դպրոցին, իսկ Երկրագործական դեպարտամէնտը տուել է դպրոցին բոլոր անհրաժեշտ գործիքները թաց մրգեր չորացնելու համար։ Թիֆլիսի Այգեգործական դպրոցն իր կողմից տեղեկացնելով երկրի պ.պ. այգետէրերին և ուրիշ բարեգործներին, յոյս է տածում Ընկերութեան բարի ձեռներէցութեան վրա, քիչ մարդ չէ գտնելու, որոնք կը ցանկան արձագանք տալ նրա կոչին։ 1—1

ԲԺՇԿ. ՄԻՆԱՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

Նախ՝ օրդինատօր Մօսկվայի Համալսարանի կլինիկայի ընդունում է հիւանդներին՝
ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻՍԻ և ՄՈՐԹՈՒ
հիւանդութիւններով ամեն օր 10—11 ժ. առաւօտեան և 6—8 ժ. երեկոյեան։ Հասցէն Ռտիշչեվսկի փողոց, տուն № 1 «Պաժարնի կօմանդի» դիմաց, տելէֆօն 711.
(ա. օ.) 1—10

ՎՕԿԶԱԼԻ ՀԱՆԴԻՊ,

Մէլիք-Ղարագեօզեանի տանը
Նոր բացված „ԳԻԳԻՒՆՆԱ“ խանութում միշտ կարելի է ձեռք բերել ամենաթարմ և մատչելի գներով կարագ, շվէյցարական, հօլլանդական և տեղական պանիրներ, սմետան, տվօրօգ, մեղր, հալած իւղ, հաւկիթ, քաղցրաւէնիներ և այլն և այլն։
Նոյնպէս ցանկացողներին ոչ պակաս երկու կրուժկա կաթ օրական, ուղարկվում է տունը։
(չ. ռ. կ.) 1—5

ՇԱՂԿԵԱՅ-Օ-ԴԷ-ԿՕԼՕՆ
ԲՐՕԿԱՐ և ԸՆԿ.-ից
հնարված
ՅԱՏԿՈՒԹԵԱՄԲ ՋՈՒՆՆ ՄՐՑՈՂ
GRAND PRIX
Բարձրագոյն պարգև. Պարիզ 1900 թ.
(Метцль.) 148,196
(5 ա. ամս.) 9—10

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ
Ս. Ս. Աֆանասեան
Գանձակից մշտապէս տեղափոխվել է բնակվում է Թիֆլիսում Վօզնեսենսկի փողոց Գալամքարօվի տուն № 9. (ա. օ.) 7—30

Լոյս տեսաւ
Գէորգ Ղասապեանցի գրքոյկը
«ԳԱԼՈՒՍՏԻ և ՇՈՒՇԱՆԻԿԻ ՊՍԱԿՈՒԵԼԸ»
Հարսանեկան պատկեր (Ալէքսանդրօպօլի կեանքից)։ Գինն է 12 կոպ.։ Գումարով առնողներին կը լինի զիջում։ Ծախվում է Թիֆլիսում «Գուտտէնբէրգ» և «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներում, և Ալէքսանդրօպօլում հեղինակի մօտ. հասցէն՝ Александрополь, Геворку Акопянъ Касабянцъ;
(ե. հ. շ.) 6—6

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

մի տուն իր գետինով միասին—306 քառակուսի սաժէն, ճակատը 16 սաժ., Կուկիայում, Ալէքսանդրօվսկի փողոց № 33. չ. շ. 4—10

Բագուեայ բաժանմունքում «Պարապետի վրա»
Եղբայրք ՄԷԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ
խանութում ստացվում է շարունակ մեծ քանակութեամբ ձմեռվայ տաք ֆուֆայկաներ, չուլքիներ, ռասկիներ, երեխայի հագուստներ. նոյնպէս ստացվում է գլխի աբրեշումէ ալլուխներ, չիթաներ, չիթի հաշիաներ և զանազան տեսակ գալանտերէյնի ապրանքներ։ Դրսի պատուէրները կատարվում են անմիջապէս։
(կ. չ.) 6—30

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
երկու սեռի անձանց համար
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)
Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական, եւ առեւտրական կրթութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թուաբանութիւն և թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, առևտրական և բանկային. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա։ Ուսումն սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից՝ ամենայն օր կուրսերում առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 7 ժամը։
Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа)—տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են Баку, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову.
(չ. կ.) 24—30

LA REVUE
(Ancienne «Revue des Revues»)
LA PLUS REPANDUE ET LA PLUS IMPORTANTE PARMI LES CRANDES REVUES FRANÇAISES ET ETRANGÈRES
Nouvelle série agrandie, sur papier de luxe, articles inédits de premier ordre, collaborateurs les plus illustres, etc, etc., parait le 1er et le 15 de chaque mois.
Un an: 28 fr.—Six mois: 16 fr.—Trois mois: 9 fr. frais de poste compris.
Les nouveaux abonnés recevront gratuitement 3 magnifiques gravures choisies parmi les chefs d'œuvre du Musée du Louvre. sur papier de Chine.
SPÉCIMEN GRATUIT SUR DEMANDE
PARIS, 12 Avenue de l'Opéra.—Directeur: JEAN FINOT.
P.-S—PRIX REDUIT POUR LES MEMBRES DU CORPS ENSEIGNANT. 4 և 18

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 5-го октября 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. № 15.